

Utószó

Gondolatok Székely Sándor költői művéről

Székely Sándor első verseskötete 1993-ban jelent meg *Kérdő jelek* címmel. Majd így jött sorra a többi négy: *Arcjátékok* (1995), *Van egy nap* (1997), *Létezőkönnyítések* (2003), *Kerek a világ innen és onnan is* (2013). Ebből az ötből válogat, és tucatnyi új verssel gazdagítja az eddigi termést a kezünkeben tartott hatodik, a *Meleg ruha hideg napokra*. – Mit adhat nekünk ez a könyv, mitől meleg ez a ruha?

Kiindulhatnánk abból, hogy egyáltalán, miért mond verset az ember... De legyen elég inkább csak az, hogy vajon miért mond verset Székely Sándor? Nem volt-e elég neki, amivel életét töltötte, aki ő: a biológus kutató, földműves-állattartó, természetvédő, tanító-népművelő, bibliográfus-könyvtáros, nyugdíjas nagypapa? Minek akart eközben még költő is lenni? – E miértet maga is próbálta megfogalmazni, több versében is:

A VERS OKA

nem a logika
vagy az átgondolni kész
ész
hanem egyfajta tétova megérezés
ami egy pillanatra villan fel benned

és elmondanád valakinek
de az nincs ott igazán
csak néz rád furán
sürget folyton és közbevág
most ez mi, meg miért?
hagyd már, menjünk, az istenért

Akkor leülsz, és írsz.

Ilyen egy-egy pillanatra tartó, tétova megérezései bizonyára mindegyikünknek vannak. Olyan, mintha váratlanul valami lényegszerűt ragadhatnánk meg az életből, mintha mindjárt eljutnánk az értelméig; vagy másként szólva, olyan, hogy az életünket egyszerre valóban a tulajdonunknak érezzük s nem a körülmények összjátékának, miként az a mindennapok során igencsak megszokott. Ha többünknek a hétköznapi éberlét nem is hozna ilyen élményt, az álmodásból (vagy az italtól-miegyébtől) bizonyára mindenkinek ismerős valami hasonló, gyorsan eltűnő, reveláció-szerű érzés. Ez a vers oka. – Egy másik, remek ívű költemény aztán egészen felnagyítja és elemzi az ilyen pillanatot:

VOLT VELED MÁR?

hogy semmiszínű, apró, tört felszínű
ólommozdulatlan darabkákból
a világ egyszerre
élesen fehérén ragyogó
értelmes egésszé összeáll? –

és így adja oda neked magát
amíg meg nem érted
a dolgok nagyon egyszerű okát,
hogy idő épp most van,
a tér pont az a pont
ahol a van megtalál
és a pornyi jel
alig fölötted:
az irány

Azért ír verset e könyv szerzője tehát, mert nem elégszik meg a körülmények szövedékével mint léttel; nem elégszik meg avval, amit magunkról mindennapiságunk fényében tudunk. Valami igazabb megértésre, teljesebb átélésre törekszik versein keresztül. Eredeti, ősi költői indíttatás ez, melyben a költészet legjobbjaival osztozik (miközben lehetnek talán másféle költői indíttatások is).

„A világ megértése” azonban közismert módon nem a verseknek, hanem a tudományoknak van fenntartva, kitüntetett módon az eszükre oly büszke természettudományoknak. Székely Sándor a legmagasabb szinten jártas bennük. Biológus doktor, etológus, a természeti folyamatok elméleteinek tudója és a természeti élőhelyek gyakorlati ismerője, egy-egy természeti lény személyes ismerőse (évről-évre árva vadmadarak fölnevelő doktora). Szóval, a világ megértéséhez nem volna őneki szüksége versekre.

De nem is a világot akarja ő megvilágítani a verseivel, hanem inkább a létet, vagyis a világban való emberi létezést és e létezés tudatát. – Összességében, azért érdemes olvasni őt, azért vagyunk érdekeltek abban amit ír, mert a lét megértésére irányuló erős akarás nyilvánul meg a verseiben lépten-nyomon. Mégpedig nem valami elvont-nehézkés, filozofikus nyelven, hanem ellenkezőleg, amit ír, annak java olyan érzést kelt, hogy a közvetlen személyes tapasztalásból származik. Az ösztönös érzékletesség, a tapasztalati háttérrel bíró, tömör láttató erő meghatározó sajátysága, és az egzisztenciális gondolatisággal egyenértékű, másik fő erénye verseinek. Íme egy példa:

No hát ez az.
Egyszer
végre
megcserélhetnénk má'
a fejünket és a lábunkat,
hogy lássuk az értelmetlenségét annak,
ahogy kalapot visel a sietségünk.

(*Ártalmatlan vers* – részlet)

A „rohanó világra”, mindennapos civilizált létharcunkra vonatkozik ez a kritika, teljesen vizuális, pofonegyszerű és felejthetetlen módon. – Az érzékletesség másik példája pedig legyen az emberi élet időbeliségéről szóló, tisztán a testi érzékelés nyelvén írott költemény:

REGGEL A

dolgos-tálból venni a
dúskeblű, elhevert nyárból a
maroknyi, földfogta, kiégett
lassútáncú port

délben fel
feldobni magasra az egészet
és hagyni szállni

aztán hosszúig várni az árnyéket
s az estében rálelni hamarost a
foszlóskalács béli
puhákat a setétnek beszélő
hímeslányos aludásra

hogyan reggel a

Jelen kötetben a szerző laza rendű, egymástól fogalmilag élesen el nem határolódó hívószók alá csoportosította verseit. Jellemző témái – *a szemlélődés-rácsodálkozás-émlékezés, az útkeresés-útválasztás-példaadás, a sorsutak kényszerpályáin futás, a kétségbeesés-fohászkodás, a szerelmi összetalálkozás és szétválás, a végességélmény és létösszegzés* – így a kötetben mozaikos változatossággal bukkannak fel. – Egy különösen szép, ars poetica-szerű költeményben mintha mindezek a húrok megpendülnének. Magát az életet sűríti egyetlen költői pillanatba, önmagát közölni vágyó, tárgyiatlan alapélménybe ez a gyönyörű akkord:

CSAK ÚGY ÖSSZEVISSZA

csak úgy összevissza
eszembe jut mindenféle
(öltöztetek szavaimba
vetköztetek csöndjeimbe)

hogyan van
hogyan eső van? nagyszemű
amiben csak állunk ázva
mondat közben elakadva
mondat végén elmélázva

hogyan van
hogyan este van? setétlő
kétségdobok pergésében
égszínező alkonylázban
arconölelt bizonyosság van

és vannak
álomszárnyú ébrenlétek
tépve-dédelgetve összenövő
éj-kapuban ölelkező
kék-virágú szerelmeskedések

és van
hogyan emberek vannak körülöttünk
belőlünk eredő kicsik és nagyok

mézként csorog ránk
gyermeksép világuk

A fent említett tematikus verscsoportok közül hangsúlyosan kiemelkednek a szerelmes versek. Szám szerint is ez a legnagyobb rész, azt lehet mondani, hogy legerősebb ihletője ennek a költészetnek a két ember közötti szerelmi viszony: az életnek értelmet adó, az embert kiteljesítő – az individuumot felnőttkori, kiharcolt különletéből valami gyermekkor-émlékű, boldog, új egységbe visszarepítő – élménykapcsolat és annak keresése. Figyelemre méltó, hogy Székely Sándor nemcsak a férfi, hanem a nő nézőpontjából is ír szerelmes verset. Figyelemre méltó az is, hogy számára nemcsak a szerelem boldog fele, a bontakozó vagy beteljesült vágy válik verstémává, hanem az elhidegülés, megunódás, játszamazás, megcsalás, elfordulás élményei ugyanolyan könnyen. Tudomásul veszi és fölállalja, hogy az ember nem állandó, nem dologszerű létező, hanem változó, időbeli valami. Hogy érzelmi kapcsolataink keletkeznek és elmúlnak, új emberek jönnek az életünkbe, elgyászoljuk az elmúltakat és feltámadunk, újra szerelmesek leszünk. Hogy személyünk nem időtlen állapot, hanem maga az időbeliség s hogy az időbeliségnek mértéke a változás. E tény, bár érzelmileg egyáltalán nem hidegen és közönnel, tudatilag mégis valahogy úgy fogadja el, ahogy a biológus értelmezi mondjuk azt a megfigyelését, hogy az anyamadar agyonveri egyik fiókáját, mert az adott élőhelyen, adott időben már csak egyet bír fölnevelni. – Bátorságot látok ebben a részéről. Verseivel nem elhazudni–idealizálni akarja azt, ami történik velünk, hanem inkább arra szólít, hogy bátran menjünk előre magunk megtapasztalásában, nyitottak legyünk és engedjük történni, ami történni akar velünk az életben.

Ami nem jelenti azt, hogy versei erkölcsi értelemben közönyösek vagy egoisztikusak lennének. Nem arról van szó, hogy *lehetünk akár becstelenek is másokkal és a természettel szemben, ha ez is mivelünk akar megtörténni, engedjük, hogy megtörténjen* – nem. Azért nem, mert Székely Sándor verseiben a tapasztalás fogalma elszakadóban van attól, amit egonak, önös ének, egyéniségnek nevezhetünk. *Elszakadóban*, mert e tekintetben változás érzékelhető öt verseskötete során. Míg a korai kettő inkább a magát a világban érvényesíteni akaró én, a személyiség nézőpontját juttatja érvényre, addig a későbbi három könyv létrehoz egy olyan egyénfölötti nézőpontot, mely számára a tapasztalás már nem annyira cselekvésben–akarában, mint inkább megtörténésben–lenni hagyásban áll. Ebben a személyfölötti mivoltunkban tapasztalásunk inkább megtörténik velünk, s nem mi irányítjuk vagy akarjuk. Számos vers hív föl minket arra, hogy kövessük ezt az utat, tegyünk le személybe-zártságunkról, nyissuk föl magunkat valami minket meghaladó – nem elvevő, hanem adó, magát szétesztő, az élőket élni hagyó – lét számára. Egy ilyen költemény rövid értelmezésével kerekíteném le a mondottakat:

HA JÁRSZ AZ ERDŐBEN

úgy járj
mint a vér az ereidben
nem is lassan
nem is sietve
hanem csak úgy

ehhez nem kell cél se
ahonnan jössz
oda érsz benne
a lábad nyoma az avaron
a történeted

lélegezd be
apró kortyokban idd
a fákat körbe ölelő csöndet
messzire elfut
az idő előled

aztán várd meg
hogyan hulljanak a levelek
véletlen hogy hová
s mégis bizonyos
a fák alatt találod majd őket

estére az erdő lehet a házad
vedd számba
száznál is több szobádat
de ott aludni válassz
egyetlen embernyi helyet

Elsődleges értelemben a vers az erdőről és az erdőjárásról szól, és a bántalmazásunk alatt álló természetanyához való etikus viszonyulásért emel szót. De az erdő és a vándorút az emberi életút ősi metaforája is. Úgy kell hát értenünk a szöveget, hogy a természethez való etikus viszonyulás egyben a saját életünkben való mozgásunk etikáját, autentikusságát is jelentse. – Hogyan jár a vér az ereinkben? Se nem gyorsan, se nem lassan, és egyáltalán nem is így vagy úgy. Úticél nélkül jár, de nem is céltalanul lézengve. Pontosan úgy jár, ahogyan egyáltalán járhat, szövedéke szervesen tartozik ereinkbe, tápláló vér nélkül nem nőnének ereink, erek nélkül nem volna hol folynia a vérnek, vagyis nem áll módjában megválasztania, hogyan járjon, természete szerint folyik. Ez a viszony az organikus, megbonthatatlan együvé tartozás viszonya két olyan dolog között, melyeket csak az emberi nyelv élettelenít *dologgá* és elemez szét *kettővé*.

Az embernek szervesen beletartoznia az életbe, a világba; úgy együvé tartoznia világával mint a vér az erekkel – ezt veti fel a szöveg. Hogyan lehetne? Hogyan ne legyünk elidegenedve saját életünkötől és külvilágunktól, holott minden percben annyiféle személyes és társadalmi (élettörténeti és történelmi) körülmény foglyának érezhetjük magunkat az életben? – Nem tudjuk a választ. Lépünk tovább:
ahonnan jössz / oda érsz benne / a lábaid nyoma az avaron / a történeted

– Hogy céltalan erdei kóborlásom (vagyis az életútam) során az általam szinte teljesen véletlenszerűen megtett út, az avaron a lábam nyoma (vagyis elszóródó birtoktárgyaim, munkahelyi életem, összes fecsegésem) hogy ez lenne az én történetem? Az én egyetlen élettörténetem?! Hiszen az életjárákálás végén meg fogok halni, nincs másik éntörténet, csak ez az egy! – Ezt bizony nehéz elfogadnunk. De folytatódik:

lélegezd be, / apró kortyokban idd (...) de ott aludni válassz / egyetlen embernyi helyet

– Végességünk elfogadásáról van szó. Talán ez lenne a kulcsa az életbe való szerves beletartozásunknak? Végességünk elfogadása azt jelenti, hogy el kell fogadnunk életünk egyszeri véletlenszerűségét, és azt is, hogy életünkben tudatlanok maradunk. Nem tudjuk kiszámítani, hová hullanak le egyenként a levelek: legtudósabb tudományunkkal sem ismerjük ki egyszer s mindenkorra sem a természetet, sem magunkat, nincs végleges válasz *a honnét jövünk, kik vagyunk, hová megyünk* kérdésre. Általános igazságokkal és sejtelmekkel kell beérnünk: onnét jövünk, ahová visszatérünk és oda térünk vissza, ahonnan jövünk.

S el kell fogadnunk életlehetőségeink furcsa kétarcúságát, ezt a bőkezű fukarságot is: *vedd számba / száznál*

is több szobádat – vagyis egyrészt azt, hogy egészen halálunkig mindig újabb lehetőségeket kínál föl az élet arra, hogy új irányt vegyünk, s még halálos ágyunkban fekvő is igaz, hogy többféle módja van annak, ahogyan átélhetjük a történendőket. Tartsuk tehát nyitva magunkat az élénk kerülőkre, legyen valamilyen magunkra-éles érzékszervünk, engedjük megtörténni velünk, ami történni akar. Másrészt azonban: *de ott aludni válassz / egyetlen embernyi helyet* – vagyis azt, ami végülis a történetünk lett, amivé váltunk, legyen erőnk elfogadni és saját választásunknak tartani, vállaljunk felelősséget is érte. Máskülönben cselekvésképtelenek és halálunkig sápítozók maradunk: ki-mikor-hogyan nem hagyott élni minket.

Ez az elfogadás, melyre a vers hív, nem lemondó és csüggedt, hanem nagyon is cselekvő és bátor elfogadás. Véges, semmis voltunknak bátor elfogadásáról van szó, ami nélkül, mint *kiindulópont* nélkül nem tudunk szervesen odatartozva cselekedni, és valami nem semmis dolgot művelni a világban.

Olyan nem semmis dolgot, amilyen, mondjuk, gyerekeink odaadó fölnevelése. Vagy mint ennek a hat kötet versnek az odaadó megírása. És hasonlók...

Lukácsi Balázs